

הרב אריאל אפרים אהרונב

בני ברק יצ"ו

ספר חמדת ימים, ויחוסו המופרך לר' בנימין הלוי

1234567

1234567

העיסוק בדבר זיהוי מחברו של ספר חמדת ימים, ובעיקר בענין הטעות לייחסו לר' בנימין הלוי, הינו קמה מחוק, בדברים ידועים ומפורסמים זה כמה עשרות שנים. אולם מאחר וטעות נושנה זו אומצה לאחרונה ע"י מהדירי החמדת ימים (מהדורת תשס"ג-תשס"ד ומהדורת תשע"א), יש צורך לחזור ולהעמיד דברים על מקומם, לתועלת אי מי שעדיין לא התוודע אל האמת*. במאמרנו זה נעסוק רק בענין אפשרות זיהוי המחבר, אך להבנת הענין, נקדים כמה דברים אודות ספר חמדת ימים.

1234567

ספר חמדת ימים נדפס לראשונה, באומיר שנות תצ"א תצ"ב², ע"י הגאון המפורסם רבי ישראל יעקב אלגאזי זצ"ל, אשר מצא אותו בארץ ישראל בגליל העליון, בכתב יד בלוי, בעילום שם המחבר.

1234567

ספר חמדת ימים, במהותו הוא ליקוט, מלא וגדוש בתוכחות מוסר ותיקוני תשובה ותפלות שונות, כלול וכלול בדברי הלכה וקבלה לרוב, עם כוונות האר"י ז"ל. המחבר בעצמו מציין, בהתימת הספר, שדבריו מלוקטים מספרי קדמונים בזה"ל: "וגם פה לא עשיתי מאומה, ואת אשר ישנו פה הם זכרון לראשונים וגם לאחרונים חלקם בחיים". ועיין בח"א, שבת, סוף פרק ט"ו, שאחרי שהביא הרבה פסקי דינים בהלכות שבת, התנצל המחבר שהעלים את שמות הפוסקים, וזה לשונו: "כדי שלא לכלבל דעת ההוגים בזכרון שמותיהם פלוני אומר ופלוני אומר, סידרנו אותם כלשון משנה סתומה, כמנהגינו בספרינו זה מן הטעמים שכתבנו בהקדמת הספר ע"ש". כמו כן, רבינו חיד"א³ זיע"א בספרו "עין זוכר" (מערכת ג')

א. כבר הארכנו בקונטרס "אר"ש חמדה" (בני ברק תש"ע) בכמה בירורים אודות ספר חמדת ימים.

ב. מהדורות נוספות: ב. קושטא תצ"ה-תצ"ז. ג. זאלקווא תק"ב-תק"ד. ד. זאלקווא תק"ו. ה. זאלקווא תק"ג-תקט"ז. ו. זאלקווא תקכ"ג. ובמהדורות שנדפסו בזאלקווא, הספר נקרא "חמדת הימים". ז. ליוורנו תקכ"ב-תקכ"ד. ח. ויניציאה תקכ"ג, (מהדורה זו נפוצה כי נדפסה מחדש בדפוס צילום בשנת תש"ל).

ג. אף שרבינו חיד"א נמנע מלהזכיר בכל ספריו את ספר חמדת ימים, אולם במקומות ספורים, תוך כדי העתקת דברי האחרונים המביאים אותו, הוא כותב את שמו ברמז, עיי' אר"ש חמדה עמ' מ"ג ועמ' צ"ג ואילך. ומה שיש מציינים למש"כ בס' ועד לחכמים ח"א מערכת ד' אות ט"ב (ונדפס במהדורות הנפוצות בימינו בס' שם הגדולים מע"ס ערך דרשות הר"ן) "ושמעתי דורש א' שלא הזכיר כי אם ס' ח' ונשא שמותם", וסברו שהכוונה לס' חמ"י, אינו נכון, ובמהדורת בן יעקב כתוב "ספרי חרדשים", ויותר נכון לומר "ספרים חיצונים", עיי"ש. ומש"כ ב"שערי חמדה" עמ' 55, שהרב חיד"א במורה באצבע אות רצ"א שביו"ט אין קשירה בעלים, נמשך בזה אחרי חמ"י, עיי' "אר"ש

אות א'), אחרי שהביא את דברי הרב "מגילת ספר" (לאוין קט"ו) בשם ספר ח"י, כותב: "ומאי דמייתי מסח"י (מספר חמדת ימים) הנה נודע דספר הגו' עלה בקב"ץ אמרי יושר מהמפרשים והפוסקים ודין פתגמא מאיש לוקחה זאת הרב מנות הלוי...". וכן מבואר בדברי הגאון רבי חיים פאלאג'י זצ"ל בספרו "כל החיים" (מערכת ה' אות ח"י) שספר חמדת ימים הוא ליקוטי¹.
 אוצר החכמה

במאז הדפסתו, כאמור, שם המחבר היה עלום. הראשון שניסה לייחס את הספר למחבר מסויים, הוא הגאון היעב"ץ זצ"ל, אשר כתב בכמה מקומות כי החמדת ימים נכתב על ידי נביא השקר נתן העזתי (מבשרו של משיח השקר שבתי צבי)². וזאת משתי סיבות: האחת, לפי שהבחין בספר בהרבה ביטויים ורמזים שהיו נהוגים אצל השבתאיים³. השניה, לפי שנמצאו בו שלושה פיוטים, שחתום בהם בראשי הבתים שמו של נתן העזתי⁴. בחלק מקהילות אירופה, יש שחששו לחשדות הגריעב"ץ, והתרחקו מספר חמדת ימים.

חמדה" עמ' צ"ד שהמקור הוא ספר "טור ברקת".⁵ הג"ר חיים פאלאג'י כתב בכמה מקומות שרבינו חיד"א התנגד לתפלות החמדת ימים, עיי' בספר "מועד לכל חי" סי' ל"א סוף אות י"ז שכתב עליהם: "דלהרב הגדול חיד"א ז"ל לא ישרו בעיניו תפילות אלו כנודע", וכן עיי' בספר "רוח חיים" או"ח סי' טו"ב אות ג' שכתב: "וכפי הרב הגדול חיד"א ז"ל שסידר דברים אחדים, כאשר נדפסו בתפילת החדש ובס' בית עובד, הוא דגילה דעתיה דלא בחר בכל אלה כ"א בזאת, וכענין התפילות שסידר בס' קף אחת, כדי שלא יאמרו כסדר הר' ח"י מדבר".⁶ ובטעמו של רבינו החיד"א בזה, עיי' מש"כ הג"ר חיים פאלאג'י בספר "כל החיים" מערכת ה' אות ח"י (דף ח"י ע"א) שהוא משום שסובר כדברי הרמ"ז ז"ל שאין לבטא הכונות בפה, וגם מחשש טעויות, עיי' אר"ש חמדה עמ' מ"ג-מ"ד.
 ד. וזה לשונו בספר "כל החיים" (אזמיר תרל"ד) מערכת ה' אות ח"י (דף טו"ב ע"א): "העור אבי"א ח"י, דנודע בשערים דס' חמ"י בנוי לתלפיות מיסוד רבותינו הקדושים חכמי התלמוד והגאונים וגדולי הראשונים והפוסקים ראשו' ואחרונים, וחומר בקדש מספר הקדוש הזוה"ק והתיקונים ובעלי הקבלה, ועילא מנהון מרן הקדוש איש האלקים רבינו האר"י ז"ל, ותלמידו רבינו מוהר"ח וסיעת מרחמוהי, ובעלי הפר'שים רבינו מוהר"ם אלשיך ז"ל והנמשכים אחריו, ובעלי המוסר מגדולי הראשונים בעל חובת הלבבות ורבינו יונה, ואת אחרונים ומתוכם כעין החשמל הר' הקדוש המוכיח במישור בספר הנורא ראשית חכמה זכר כולם לברכה וזיע"א".

ה. ואציין כמורה מקום לדברי היעב"ץ בזה, לפי סדר השנים בהן נכתבו או נתפרסמו, מן המוקדם אל המאוחר: בספרו "בירת מגדל עז" (אלטונא תק"ח) סוף עליית יחוד המעשה, בספרו "תורת הקנאות" (אלטונא תקי"ב) דף ע"א ע"ב, בספר "קיצור ציצת נובל צבי" (הדפיסו עם תוספות אלטונא תקי"ז) דף נ"ח ע"ב, במכתב משנת תקכ"ג לפ"ק הנדפס בספרו "שו"ת שאילת יעב"ץ" ח"ב סי' קכ"ד, (וראה עוד לעיל שם סי' פ"ג), בספרו "מור וקציעה" (אלטונא תקכ"ח בערך) ח"ב סי' תפ"ט, בספרו "מטפחת ספרים" (אלטונא תקכ"ח) דף ל"א סוף ע"א. וועיין עוד מש"כ היעב"ץ בהסכמתו לספר "מקדש מלך" על הזוהר, (מהדורה ראשונה משנת תק"י), חלק ג'.

ו. עיין בהרחבה בקונטרס אר"ש חמדה פרק י'.

ז. פיוט אחד נמצא בחמ"י פסח פרק ו' ואות כ"ג (בדפוס ויניציאה תקכ"ג: ח"ג דף כ"ב ע"ב וע"ג), והשני שם שביעי של פסח פרק א' ואות כ"ח (ד"ו ח"ג דף מ"ו ע"א וע"ב), והשלישי שם שבועות פרק ב' ואות ל"א (ד"ו ח"ג דף נ"ג ע"ג וע"ד). ובאמת נתן העזתי הוא מחבר הפיוטים, עיין אר"ש חמדה עמ' נ"ח, וראה גם ספונות י"ד עמ' שי"ד, ודוק.

המקובל רבי מנחם מענדל היילפרין זצ"ל מהוראדנא - ירושלים, חיבר אודותיו ספר מיוחד הנקרא "כבוד חכמים" (שתי מהדורות נדפסו בירושלים בשנות התר"ס) לדחות את כל המענות נגד ספר חמדת ימים. הוא הראשון שהוכיח בראיות חזקות שלא יתכן שהמחבר הוא נתן העזתי. בתוך דבריו הוא מוכיח שהיבור הספר הסתיים שנים רבות אחרי מותו של נתן העזתי, אשר מת בשנת מ"ת, משום שבחמ"י מזכיר ספר "חסד לאברהם" לרבי אברהם אזולאי שנדפס בשנת תמ"ה, ושו"ת מהרי"ט צהלון שנדפס בשנת תנ"ד. וכן הוכיח שלא יתכן שהמחבר הוא נתן העזתי, משום שהוא התנגד בתוקף לכונות האר"י ז"ל, ואילו החמ"י אוהו בכל עוז בכונות האר"י ז"ל. ועוד שבהקדמת הפיוטים הנ"ל כתב בחמ"י "ואחד קדוש מדבר יסד פיוט", ולא שהוא בעצמו חיבר את הפיוטים. רמ"מ היילפרין מאריך מאד ומביא את שמות רבותיו וחבריו ומקומות מושבותיו, ומנסה לתאר את דמותו של המחבר מתוך דבריו בספר. כמו כן הביא רשימה של גדולי הדורות שהזכירו בספריהם את החמ"י.

האדמו"ר ממונקאטש, הג"ר חיים אלעזר שפירא זצ"ל כתב מאמר מיוחד בשם "מאמר משיב מפני הכבוד" (נדפס בתוך ספרו "חמשה מאמרות") לדחות חלק מדברי ספר "כבוד חכמים".

בשנת תשי"ד כתב החוקר אברהם יערי ספר "תעלומת ספר" (ירושלים תשי"ד), כדי לברר את זהות מחבר ספר "חמדת ימים". יערי הסתייע בספר "כבוד חכמים", וכן עבר על ספר חמ"י ביסודיות, וליקט מתוכו כל פרט שיכול להביא לזיהוי המחבר, והגיע למסקנה כי:

"המחבר היה בן ארץ ישראל, שרשו ונעוריו בצפת, וישב זמן מה בירושלים. מורו ורבו היה איש צפת, גדול בתורה, מחדש חידושים בהלכה ובאגדה, כתב תשובות בהלכה, עמד בראש ישיבה של תלמידים, היה מקובל בקי בנסתרות, ידע דרכי הנהגות האר"י ונהג על פיהן, יצק מים ע"י ר' חיים ויטאל, והעיד על הנהגתו בפני תלמידיו. אביו ואביו זקנו היו יושבי צפת, ונהגו בחייהם כמנהגי האר"י. המחבר עמד בראש חוג של מקובלים בארץ ובחו"ל... כתב אגרות לחבריו ולתלמידיו... עמד זמן מה בראש קהל ועדה בארץ ישראל, והיה דורש לבני עדתו בשבתות ובמועדים... נדד שנים רבות בחו"ל... ובדרכו עבר את מצרים, תורכיה, אירופה המערבית וארצות אשכנז. בין הערים שביקר בהן נכללו, קאהיר, קושטא, ברוסיה, שאלוניקי, ויניציאה. בין חכמי איטליה שהתקרב אליהם היה ר' משה זכות. בדרך נדודיו במצרים ראה שם את כתבי ר' חיים ויטאל והעתיק לו מהם"א.

- ה. צילום המהדורה השנייה נדפס מחדש בתוך "אוצר חמדת ימים" עמ' תשצ"ט - תתי"ג. וראה גם קובץ "צהר" כרך ד' (תשנ"ט) עמ' רע"ח - רצ"ב.
- ז. יש להעיר שעצם הבאתו של ספר, אינה הוכחה שמחשיבים אותו.
- י. בערעגטאס תרפ"ב עמ' קכ"ב - קכ"ט.
- יא. תעלומת ספר עמ' 50.

ואז חיפש בין כל שמות החכמים הידועים לו, מי יכול להתאים לפרטים הנ"ל, ^{אוצר החכמה} והגיע למסקנה:

"לפי עניות דעתי הולמת דמות זו רק איש אחד, והוא המקובל המפורסם בדורו, ר' בנימין הלוי".

הוא מאריך שם בתיאור מסכת חייו של ר' בנימין הלוי, ע"פ שלל מקורות שונים, שהיה מחכמי צפת שעבר לירושלים, והוא תלמיד ר' חייא רופא תלמיד מהר"ן, ונשלח בשליחות ירושלים לגלילות תורכיה ואיטליה וכו', והיה רבו של הרמ"ז כידוע, ונפטר בשנת תל"ב, כפי שיראה המעיין שם באריכות. ע"פ כל זה הוא קובע:

"אם נשווה אפוא את קוי תולדותיו של ר' בנימין הלוי, לקוי תולדותיו של מחבר ספר חמדת ימים, כפי שסיכמנו אותם לעיל, נראה שהם מתאימים בדיוק..." ^{אוצר החכמה} ¹²³⁴⁵⁶⁷ **ובענין** כמה קטעים בחמדת ימים הזהים לספר "דברי חכמים" (לר"ל פוחוויצר) ול"אגרות הרמ"ז", הוא מסיק שהם העתיקו מספר חמדת ימים שהיה בכת"י.

אולם מיד אחרי שיצא לאור ספרו של יערי, דחו החוקרים את השערותיו מכל וכל בראיות מוצקות. הם הוכיחו, שמחבר החמדת ימים, הוא זה שהעתיק מאמרים רבים מאד מתוך ספר "דברי חכמים" להרב המקובל רבי יהודה ליב פוחוויצר" זצ"ל, שנדפס בשנת תנ"ב, ומשאר ספריו. כמו כן נמצאו העתקות רבות בצורה סמויה מעשרות ספרים, ביניהם: קרבן חגיגה (נדפס בשנת תס"ד), פרי חדש (נדפס תנ"ב-תס"ו), לקט הקמח (תס"ז), שבט מוסר (תע"ב), הן קול חדש (תע"ב), אגרות הרמ"ז, פרי עץ חיים, משנת חסידים (תפ"ז), שיירי כנסת הגדולה, של"ה, כלי מחזיק ברכה, הנותן אמרי שפר, מגן אברהם (תנ"כ), כנסת הגדולה, ספר הזכרונות, נגיד ומצוה, אור חדש (תל"א-תל"ה), צמח צדק (תל"ה), אליה זוטא (תמ"ט), ועוד, שחלקם נדפסו הרבה אחרי שנת תל"ב (כמצויין), שנת פטירתו של רבי בנימין הלוי. כלומר שישנן ראיות ברורות המפריכות את ייחוס הספר לרבי בנימין הלוי, כי מתברר

יב. ר' יעקב משה טולידאנו, הרב הראשי לתל אביב, ניסה גם הוא את כחו בהשערות לזיהוי מחבר חמ"י, והסיק שהוא רבי חייא דיין, ראה "אוצר גנוזים" (ירושלים תש"ך) עמ' 219-225.

יג. תעלומת ספר עמ' 51.

יד. תעלומת ספר עמ' 62. ונראה במבוא לספר "חמדת ימים" מהדורת ירושלים תשס"ד שהעתיקו הרבה מדברי יערי.

טו. תעלומת ספר עמ' 20, ועמ' 70 והלאה.

טז. כמובן, שאי אפשר לסמוך כלל על החוקרים האלה, ובדקנו אחריהם כל פרט. דברי החוקרים נזכרו בתרביץ כ"ד (תשט"ו) עמ' 441-455, שם כ"ה (תשט"ז) עמ' 92-66, 202-230, קרית ספר נ"ד (תשל"ט) עמ' 585-610, תרביץ נ' (תשמ"א) עמ' 463-514. ונראה גם "חמדת יוסף" ירושלים תשס"ד.

יז. המקובל רבי יהודה ליב פוחוויצר זצ"ל מפינסק חיבר "קנה חכמה" (פפד"א תמ"א), "דרך חכמה" (פפד"א תמ"ג), "דברי חכמים" (ח"א: דעת חכמה וח"ב: מקור חכמה וסלת בלולה) (המבורג) תנ"ב-תנ"ג, "כבוד חכמים" (ויניציאה ת"ס).

שהמלקט היה שנים רבות מאוחר יותר^י, ולפעמים כתב "נר"ו על חכמים שהיו כמה דורות לפניו. להלן נזכיר ראיות רבות לכל זה.

עוד גילו החוקרים שגם כשהמחבר מעתיק מספרים אחרים, הוא נוהג לכתוב "דרשתי"פ, "אמרתי"כ, "ואני מחיתי"כא, ולי נראה"כב, וכד'. כמו כן גם דברים שמביא בשם "מורי ז"ל"כג או "מורי נר"ו"כד, אינם אלא העתקות מספרים. יתירה מזאת, אפילו מעשים שהיו, ואירועים שונים, אשר המחברים מספרים על עצמם, מעתיקים החמדת ימים בלשון מדבר כאילו הוא בעל המעשה. דברים אלו כבר נתבררו ונתגלו מזה כמה עשרות שנים, סמוך ונראה לאחר פרסום ספרו של יערי, ונידונו בכמה מאמרים וכתבי עת מהתקופה

אחר החכמה

יח. ואחרי שהוכח איחורו של בעל חמדת ימים, בודאי שלא יתכן שהמחבר הוא נתן העזתי. **יט.** לדוגמא, עיי' חמ"י שבת פרק ז' [אות מ' והלאה] (ד"ו ח"א דף נ"א סוף ע"ד): "ואולם לפרט היין ... שמתו נפשי בכפי ופי אמלא תוכחות בשער בת רבים ודרשתי חומר איסורו וגודל פגמו ... אודיע דברי פה בקיצור, הנה שנו חכמים בלשון המשנה ...", וכותב את כל הענין באריכות, והמקור האמיתי הוא בספר "דברי חכמים" ח"ב מקור חכמה וסולת בלולה (סי' קע"ה), עיי' אר"ש חמדה עמ' י"ט-כ'.

כ. לדוגמא, עיי' חמ"י שבת פרק ז' [אות מ"ח והלאה] (ד"ו ח"א דף נ"ב סוף ע"א): "וכבר השיבני רשע ערום על זה לאמר אם איסור סתם ייגם חמור כ"כ א"כ למה לא אסרתו תורה בפירוש ... ואני אמרתי לו תוכן דברי הענין בזה ...", המקור האמיתי הוא קושיא ותירוץ בספר "דברי חכמים" ח"ב מקור חכמה וסולת בלולה (סי' קע"ה), עיי' אר"ש חמדה עמ' כ'-כ"א.

כא. לדוגמא, עיי' חמ"י פסח פרק ג' [אות מ"ו] (ד"ו ח"ג דף י"ג ע"ג): "ואני מחיתי בידיהם ופי מלאתי תוכחות עמהם לאמר, וכי שלא להוסיף על השער כפי תוספת העמלים והעוסקים יפחתו מחובתו קהל עדת ישראל חלילה". המקור האמיתי הוא "ספר הזכרונות" זכרון ג' פרק ג' ודף כ"ד ע"א בדפוס ראשון.

כב. לדוגמא, עיי' חמ"י ראש חדש פרק ה' [אות כ"ד] (ד"ו ח"ב דף כ"ה ע"א וע"ב): "ולי נראה שהכוונה שהעטרה עצמה תעלה מעלה עד מקום התפארת ... וע"כ דייק וקאמר ולפ"א ליצר"ס". המקור האמיתי הוא ספר "משנת חסידים" מסכת מוצאי שבת פרק א' משנה ח'. (עיי"ש בחמ"י שהעתיק את דבריו במשנה ז' בשם "הרב", ואת משנה ח' בשם עצמו).

כג. לדוגמא, עיי' חמ"י שבועות פרק ב' [אות כ"א] (ד"ו ח"ג דף נ"ב ע"ד ונ"ג ע"א): "ומורי ז"ל היה מערער על המדקדקים לאחר מלהתפלל ערבית ביו"ט זה ... והוא ז"ל היה אומר כי זה לא נאמר אלא דוקא לענין קידוש ... אך מה שמוסיפין ומתחילין מבעוד יום תפילת ערבית זה אינו כלום דהא רבי אושעיא צלי של מוצאי שבת בשבת ...". המקור האמיתי הוא ספר "של"ה" ריש מסכת שבועות ודף קע"ט ע"ב. וכן ראה חמ"י שבת פרק ג' [אות מ"ט] (ד"ו ח"א דף כ' ע"ב): "ומורי ז"ל קיבל מרבתי דהפאה הה' היא שבולת הזקן היוצאת מתחת מפיקה של גגרת ונראה לעין באותם הממולאים בזקן הרבה ... והוא גזר בבני קהלתו שלא לגלח כלל אף תחת הגרון ...". המקור האמיתי הוא "ספר הזכרונות" זכרון ו' (בשם ב"ח) ודף ל"ט ע"ב בדפוס ראשון.

כד. לדוגמא, עיי' חמ"י ראש חדש פרק ג' [אות כ"ד] (ד"ו ח"ב דף כ' ע"ב): "ומה שאמרו דאפילו אומר [לשנים] שיאמרו עמו הוי כרבים, מורי נר"ו ערער על זה בתשובותיו וכתב דלא מסתבר". המקור האמיתי הוא ספר "פרי חדש" או"ח סי' תכ"ב ס"ב.

ההיא, ובשעתו עמדו על גילויים של כמה וכמה עשרות מקורות סמויים, מהם העתיק המלקט בעל החמדת ימים^כ.

ומעתה הוברר כי אין שום אפשרות לחפש את דמותו של המחבר מתוך ספרו, לפי שאין בו אף פרט מזהה אחד מציאותי, וכל הלשונות בגוף מדבר אינם אלא תוספות שהוסיף המלקט אגב ליקוטיו. ונמצא כי בנינו של יערי התפוגג ונמס והיה כלא היה, ואין שום אחיזה במציאות לייחס את הספר לר' בנימין הלוי. גם ראיות אלו נציג להלן.

והנה, לפני שנתיים התפרסם ספר בשם "אוצר חמדת ימים"^כ (בני ברק תשס"ט), כדי להוכיח את מעלתו של הספר "חמדת ימים", והאריך בזה מאד, כשהוא מסתייע בספר "כבוד חכמים", וכן בדברי יערי ב"תעלומת ספר", ובמבוא ל"חמדת ימים" מהדורת תשס"ד. הוא חוזר על טעותו של יערי בדבר ייחוס הספר לרבי בנימין הלוי, ונלחם למענה בכל מחיר, ואת כל הישרה יעקש על מנת להתאים את החמדת ימים עם רבי בנימין הלוי^כ.

כדי להתמודד עם טענות החוקרים, שהוכיחו את ההעתקות הסמויות של חמדת ימים מספרים שנדפסו אחרי פטירת רבי בנימין הלוי, נאלץ מו"ל "אוצר חמדת ימים" לקבוע השערה חדשה. לדבריו, בעל החמדת ימים ברוב ענותנותו מסר את כתביו לרבי יהודה ליב פוחוויצר^כ וצ"ל בהיותו בערי אשכנז, על מנת שיעתיק מהם לספריו בהעלמת שמו, וכן נהג עם יתר חכמי דורו, השל"ה, בעל שערי ציון, הרמ"ג, בעל כנסת הגדולה, ועוד. דהיינו שלא החמדת ימים העתיק מהם, אלא הם העתיקו מספר חמדת ימים (שהיה בכת"י)^כ.

כתוצאה מזה, קבע המו"ל הנ"ל שכאילו מחבר תפילת השל"ה הידועה אינו אלא החמ"י. וכמו כן קבע כאילו הוא מחברו^ל של החידוש הידוע בברכות (דף ח). בסוגיא דרב ששת מהדר אפיה וגרים, המובא בס' כנסת הגדולה (אור"ח סי' קמ"ו) בשם חכם

כה. לאחרונה, שמעתי מר' שמואל אברהם תפילינסקי שליט"א מירושלים, שהוא גילה בשנים האחרונות מאות מקורות חדשים, ועוד היד נטויה. והוספתי כמה דברים ע"פ דבריו.

כו. ספר "אוצר חמדת ימים" הוא ספר עב כרס (תתפה עמ'), מלא וגדוש בצילומי קטעי ספרים. כז. הסיבה שהוא מתעקש כ"כ על הזיהוי המופרך הזה, היא כנראה משום שלדעתו אם יתקבל הרעיון שמחבר חמ"י היה אחד מגדולי הדורות המפורסמים, ידחו כל הפקפוקים על הספר.

כח. וצחוק עשה לנו מו"ל אוצר חמדת ימים, שלא נתקרה דעתו עד שכתב (עמ' תקס"ז) כי שם ספרו של רבי ליב פוחוויצר "דעת חכמה" (ח"א של דברי חכמים), עולה בגימטריא "בנימין לוי בן מאיר לוי", ומזה רוצה להוכיח את השערתו!

כט. אוצר חמדת ימים עמ' תתמ"ד-תתמ"ו. [עם ההמצאה הזו, הוא "מיישב" את כל הקושיות]. וכבר הארכנו בקונטרס "אר"ש חמדה" לברר חלק מהטעויות והדמיונות שבספר אוצר חמדת ימים.

ל. בזה הוא מרויח "הסכמות" חדשות לחמדת ימים, ראה שם עמ' ח-ט' דברי הגאונים בשבח חמ"י, שהוא מביא שם את השל"ה ואת החכם צבי!

אחד מאיזמיר, ושעליו מביא בספר "דברי חכמים" (לר"ל פוחוויצ'ר) ¹²³⁴⁵⁶⁷ שבועל "חכם צבי" שיבח את דבריו. וכך הוא מעביר לבעלותו של החמ"י הרבה חידושים מגדולי הדורות.

ועתה בשנה זו ההדיר המו"ל הנ"ל מחדש את ספר "חמדת ימים" (בני ברק תשע"א), ¹²³⁴⁵⁶⁷ ובראשו מבוא בשם "שערי חמדה", בהם הוסיף המהדיר עוד הרבה דמיונות ושיבושים וסילופים כדי ל"הוכיח" שרבי בנימין הלוי הוא מחבר חמדת ימים. ולכן יש צורך לחזור ולהדרש לכל הנושא.

לצורך התאמת הדברים לרבי בנימין הלוי, החליט המהדיר הנ"ל, כי שנת לידתו של ר' בנימין הלוי, שהוא בעל החמ"י לדעתו, היתה בסביבות שנת ש"ל"א, לפי ¹²³⁴⁵⁶⁷ המאורעות וחכמי התקופה אותם מרבה החמ"י להזכיר, שכאילו הכירם ונשא ונתן עמם, אשר מתאימים לשנות ש"ל. ולענין זמן פטירתו, הוא כותב ל"י: "ואף שמן הנמנע לעמוד על זמן פטירתו המדויק, מ"מ כפי הנראה מהתאריכים הנזכרים בספרו חמדת ימים, וחכמי התקופה שזכר שם, ניכר כי זמן פטירתו סביבות שנת תל"ו, בהיותו בן מאה שנה בקירוב". כללם של דברים, לדעתו, הרב"ל נפטר בשנת תל"ו ל"י לכל המאוחר. (ונמצא לדעתו, כי בעת פטירתו היה זקן מופלג, בן מאה ושש שנים).

אריה 1234567

מעתה נפנה לציין את הראיות המרובות על אופן ההעתקות והעריכה של בעל החמ"י, שאין בהם שום פרט מזהה, למען דעת כי לא ניתן להסיק מתוכו מאומה אודות המחבר ותקופתו. בתוך כך נסעה ונלכה להציג גם את העתקותיו מספרים מאוחרים הרבה אחר שנת תל"ו הנ"ל, דברים אשר לעצמם מהווים מופת חותך על איחור כתיבתו של החמ"י, הרבה אחר הרב"ל.

בחמדת ימים ל"י, כתב תוכחה לדרשנים הדורשים בפלפול ולא בדינים, והתאונן על מי שאינו מקבל האמת ממי שאמרה. אף הוסיף וסיפר כשבהיותו בשאלוניקי, אחד מן החכמים הודה לדבריו, ואעפ"כ לא שינה את דרכו לדרוש בדרך פלפול. ע"פ זה אף כתב לפרש את הפסוק "כי לא באו לעזרת ה' בנבורים", כשהוא מקדים ומודיע בלשון

לא. שערי חמדה עמ' 208.

לב. שערי חמדה עמ' 214.

לג. ויתכן שנפטר בשנת תל"ב, ראה מש"כ יערי (תעלומת ספר עמ' 60): "ר' בנימין הלוי נפטר בדרך, בשנת תל"ב, בכפר סמוך לארם צובה". ובהערה ציין: "קורא הדורות לר' דוד קונפורטי, מהדורת ד. קאסעל, דף מ"ט ע"ב". אמנם עיי' בקורא הדורות שכתוב רק שהרב"ל "נפטר בעיר שהיא קרובה לארם צובא", אך לא כתוב באיזו שנה. אך בהמשך מביא יערי מקור שבו נדפס שיר קינה, שקונן עליו ר' אי"ש גראצייאנו במודינא, ביום כ"א אייר תל"ב.

לד. פסח פרק ג' [אותיות כ"ז-כ"ח]. (ד"ו ח"ג דף י"ב ע"ב וע"ג).

מח"ל 1234567

מח"ל 1234567

"ועל זה אני אומר" ... והנה העיר ר' שמואל אברהם תפלינסקי שליט"א שכל התוכחה הנ"ל בחמדת ימים, מועתקת מילה במילה מדבריו של מהר"ם די לונזאנו זצ"ל בספרו "שתי ידות" (חלק דרך חיים) לה, כולל סיפור המעשה עם החכם בשאלוניקי, וכן פירוש הפסוק "כי לא באו לעזרת ה' בגבורים", אשר חידשו בעל השתי ידות. אבל הכל מועתק בחמדת ימים (בשינויים קלים ובהתאמה לדבריו בענין הדרשנים), כאילו הוא בעל המעשה, וכאילו הוא בעל הפירוש הנ"ל.

מעתה יבין המבין, כי המעשה הנ"ל עליו מספר בעל החמ"י עם החכם בשאלוניקי, לא אירע במציאות, ואינו אלא העתקה ע"פ מה שאירע לבעל השתי ידות. וחשוב מזה, הוא מה שנתגלה כי הפירוש ההוא בפסוק "כי לא באו" וכו', עליו כותב החמ"י בלשון מדבר "ועל זה אני אומר", אינו אלא חידושו של בעל השתי ידות, אע"פ שהחמ"י מעתיק "על זה אני אומר", כאילו הוא בעל השמועה, ולא היא!

רבי ישראל נאג'ארה זצ"ל, בספרו כלי מחזיק ברכה לו (ויניציאה שע"ה), מספר מעשה שאירע עם אביו (ועוד שני חכמים), כשפגשו את החכם ר' מרדכי מסנות זצ"ל, בעת שהיה מברך ברכת המזון. אבל הגה החמ"י לה כותב מעשה זה כאילו סיפרו לו אביו, בשעה שאינו אלא מעתיק כמעט מילה במילה מספר כלי מחזיק ברכה. ומובן כי אביו של החמ"י לא סיפר לו מאומה, רק בעל החמ"י ראה בספר כלי מחזיק ברכה מה שאירע לאביו של ר' ישראל נאג'ארה, והעתיקו משם, ונראה כאילו אביו הוא בעל המעשה.

דוגמא נוספת של העתקה של החמ"י בה הוא מייחס דברי זולתו לאביו. באגרות הרמ"ז לה, נשאל רבי משה זכות זצ"ל בדבר אמירת איזה לחש מהזוהר, והשיב כי לפי דעתו

לה. חלק דרך חיים דף ק"ג ע"ב, (רק שבשתי ידות כתב זה לענינו, על המסרבים לומר סדר העבודה שתיקן). ועיין בהרחבה בקונטרס אר"ש חמדה עמ' י"ב.

לו. ידוע כי לפני בעל החמדת ימים היה ספר "שתי ידות" למהר"ם די לונזאנו זצ"ל (ויניציאה שע"ח), וכפי שהוא מזכירו בכמה מקומות, כגון בעניני מוסף דש"ק (שבת פרק י"ג אות ב'), ד"ו ח"א דף פ"א ע"ד), כותב החמ"י כי טוב לומר סדר עבודת המוסף שתיקן הר"מ לונזאנו, והוא מספרו שתי ידות חלק עבודת מקדש (דף נ"ז ע"א). וכמו כן בחמ"י ליל שבת (שבת פרק ח' אות פ"ג), ד"ו ח"א דף ס' ע"ג), העתיק שיר אשר יסדו הר"מ לונזאנו ע"ה, והוא מספרו שתי ידות חלק עבודת מקדש (דף ע"ט ע"א). ועוד כהנה וכהנה שהוא מזכירו.

לו. פרק השני.

לה. שבת פרק ח' אות ק"ב, (ד"ו ח"א דף ס"א ע"ד).

לט. סוף אגרת י"ב. ויובהר, כי אמנם אגרות הרמ"ז נדפסו לראשונה בליוורנו תק"מ, שנים רבות אחר הופעת החמ"י, אך היו ידועות בכתב יד לפני הדפסתם, כפי שתראה בשם הגדולים ערך

אין לאומרו, ונימק דבריו. ואולם הנה זה בחמ"י מוצאים אנו העתקת דברי הרמ"ז הנ"ל מתוך אגרתו במעט מילה במילה, כשהוא מייחס הדברים ל"אדוני אבי ומורי זלה"ה. והמעין שם יווכח, כי סברת הרמ"ז שאמרה מדעתו (כמפורש בדבריו), נכתבה בחמ"י כסברת אביו^א.

אוצר החכמה

עתה נציין להעתקת החמ"י מספר "שבט מוסר" לר' אליהו הכהן מאזמיר זצ"ל, אשר נדפס לראשונה בקושטא שנת תע"ב (כארבעים שנה אחר פטירת ר' בנימין הלוי, לפי הקביעות הנ"ל של שנות תל"ב או תל"ו).

הנה במקום בו עסק החמ"י^ב בעניני גלגולים ורוחות, הוא מספר על כמה ענינים של רוחות ש"ראה ראיו בומניו". אבל האמת שאינה אלא העתקה משבט מוסר^ג, שסיפר זאת על עצמו בלשון "ראיתי אני המחבר".

אוצר החכמה

אוצר החכמה

כאמור, ספר שבט מוסר הופיע לראשונה בקושטא שנת תע"ב, והנה החמ"י מעתיק ממנו מילה במילה (מלבד יחוס הדברים לו, כדרכו). וא"כ הרי הוכח ברורות זמן איחורו של המלקט עוד אחר שנת תע"ב, שנה שלדעת יערי ודעימיה צריך הוא להיות למעלה מגיל מאה וארבעים שנה...

עתה נציין לכמה העתקות מספר "עוללות אפרים" (לבעל הכלי יקר זצ"ל), הנדפס לראשונה בלובלין ש"ן. בדוגמא הראשונה, חידושו של בעל עוללות אפרים^ד, הועתק בחמ"י^ה בלשון "ומורי ז"ל היה דורש בזה".

מהר"ר משה זכות, וכן בשלמי ציבור (לרי"י אלגאזי מו"ל החמדת ימים) אשר הזכיר כמה פעמים (ראה דף כ"א ע"ד, ודף ס"ו ע"א) שראה באגרות הרמ"ז בכתב יד.

ב. שבת פרק ט' (אות ע"ג), (ד"ו ח"א דף ס"ז ע"ב). ועיין אר"ש חמדה עמ' כ"ט-ל'.

מא. וביותר, מכאן פירכה פשוטה להמצאת ייחוס החמ"י לרב"ל, שהרי הרב"ל היה רבו של הרמ"ז, אבל הנה זה הראנו לדעת כי החמ"י מעתיק מכתבי הרמ"ז. וועיין באריכות רבה בתעלומת ספר ובשערי חמדה, שבנו בזה הרבה בנינים, על גודל השפעת החמ"י על הרמ"ז "תלמידו", שכן רבים מחידושו ותיקונו של הרמ"ז, מופיעים בחמ"י, וא"כ הרי שהחמ"י מסרם להרמ"ז "תלמידו". אך האמת הפשוטה דנהפוך הוא, וכמו שהעתיק מאגרת הרמ"ז, ומעוד ספרים הרבה, הוא גם העתיק את שאר חידושו ופיוטיו ותיקונו של הרמ"ז||

מב. עשרת ימי תשובה פרק ד' (אות י"ח), (ד"ו ח"ד דף נ"ו ע"ב). ועיין אר"ש חמדה עמ' כ"ז-כ"ט.

מג. פרק י"ח אות י"ג.

מד. חלק ב' מאמר רצ"ז.

מה. חנוכה פרק א' (אותיות נ"ד-נ"ה), (ד"ו ח"ב דף נ"ד ע"ג).

[1344]

ובדוגמא השניה, העתקה מעוללות אפרים^ס, בה החמ"י^ס מייחס חידושו של המחבר לעצמו, כאילו היא דרשתו שנשא בקהל עדתו (וכופל מילת "דרשתי" פעמיים, וחוזר ומוסיף "אמרת")^ס.

[מחבר החכמה]

[אוצר החכמה]

ולסיום ענין ההעתיקות, נעמוד על העתקה אחת של החמ"י מספר "דברי חכמים" לר' יהודה ליב פוחוצ'ר ז"ל, שממנה מוכח בודאות שספר "דברי חכמים" הוא המקור, וחמ"י הוא המעתיק^ס. מדובר בחידושו הפרטי של רי"ל פוחוצ'ר בספרו "דברי חכמים"^ז, "שאם חטא אדם חטא אחד אפילו מאה פעמים, וקיים דרכי התשובה כמ"ש, אין צריך לקיים הסיגופים והתעניות המסודרים לאותו החטא יותר מג' פעמים", עיי"ש, והוא כותב מפורשות כי הוא חידשם מדעתו ע"פ אריכות ראיות מספר הזוהר, ושנועץ עם חכמי הדור, והסכימו עמו. ובנידון זה אף החמ"י^ס אכן הודיע האמת כי הוא מעתיק הדברים מספרי האחרונים ז"ל (שים לב גם לכינוי ז"ל, כפי שיובהר להלן), ממה שהורו וחידשו ע"פ ספר הזוהר. כך שהרי לנו ראיה ברורה וחותכת, כי ספר דברי חכמים של רי"ל פוחוצ'ר שימש מקור חשוב להעתיקותיו הארוכות של בעל החמ"י גם בשאר מקומות.

העתקה זו, לא ללמד על עצמה יצאה, אלא על הכלל כולו, כי ספר דברי חכמים הוא המקור, והחמ"י כדרכו הוא המעתיק. ומעתה אין להתפעל ממקבילות נוספות שנמצאו בין החמ"י לבין ספר דברי חכמים, בהן לשון החמ"י מורה כאילו הוא מרא דשמעתא, לפי שכך דרך העתקתו במקומות רבים מספור, כאשר כבר נוכחנו לעיל בראיות ברורות.

מו. חלק ב' מאמר רצ"ה.

מו. חנוכה פרק א' אותיות נ"ו-נ"ז, (ד"ו ח"ב דף נ"ד ע"ג).

מח. ידיעה נוספת על דרך החמ"י בהעתיקותיו, (מר' שמואל אברהם תפילינסקי מירושלים), החמ"י (יום טוב פרק ג' אות י'), ד"ו ח"ב דף ל"ב ע"ב) כותב בשם "שלמים וכן רבים" שאין צורך להרבות במזמורים בסדר התפילה בימים טובים, לפי שאין ענינם באותם זמנים, זולת בשבת, ודבריו מועתקים כמעט אות באות מספר "טור ברכת" (סי' תרס"ד אות א') (למהר"ח הכהן תלמיד מהר"ח), ומסיים "וכן כתב ה"ר חיים הכהן ז"ל". ואולם הגנה זה במקום במקום אחר, לגבי תפלת ראש השנה, כותב החמ"י (ראש השנה פרק ז' אות נ"ז, ד"ו ח"ב דף ל"ט ע"ג) בזה הלשון: "ואנכי שמעתי שהרב מהר"ח הכהן ז"ל, אשר יצק מים ע"י מהר"ח ז"ל, לא היה אומר סדר המזמורים ...". (ואמנם הסגנון תואם מילה במילה עם הכתוב בטור ברכת!). זאת אומרת כי החמ"י מעתיק מתוך הספר הפתוח לפניו (וכפי שהזכיר ג"כ הוא בעצמו במקום אחר), ואע"פ כן הוא כותב "ואנכי שמעתי", כאילו קבלה בידו ושמעה בע"פ. ועיי' אר"ש חמדה עמ' קי"ח-קי"ט.

מט. עיי' אר"ש חמדה עמ' ט"ז-י"ט.

נ. חלק דעת חכמה שער התשובה פרק י"ב.

נא. עשרת ימי תשובה פרק א' אותיות כ"ט-ל', (ד"ו ח"ב דף מ"ח ע"א).

אוצר החכמה
ספר החכמים

גם לענין קביעת זמנו של בעל החמ"י, אשר החליטו יערי והמהדיר הנ"ל כי נפטר בשנת תל"ב או תל"ו, כשהוא זקן ושבע ימים למעלה ממאה שנה, הרי שנמצאה כאן פירכה פשוטה, שכן ספר דברי חכמים המדובר נדפס בשנת תנ"ב, שנה שלדעת שני האישים הנ"ל בעל החמ"י צריך להיות כבן מאה עשרים וחמש שנים. ^[1234567]

יתירה מוזאת, לכשתביט בהעתקה הנ"ל, תבחין כי בעל החמ"י מכנה את רי"ל פוחוויצר בברכת הנפטרים ז"ל. והרי ידוע כי בשנת ת"ס היה עוד בין החיים, והדפיס את ספרו "כבוד חכמים", כפי שיראה הרואה בהסכמות שם. וא"כ מאחר ועינינו רואות ולא זר, כי החמדת ימים מכנה את ר' יהודה ליב פוחוויצר בברכת הנפטרים ז"ל, הרי לנו ראיה חותכת כי החמ"י היה אחר שנת ת"ס.

עד כאן עמדנו על מקצת דרכיו של בעל החמדת ימים בהעתקותיו וליקוטיו, וסדר עריכת ספרו, וע"פ זה נוכחנו בשני דברים. א', אין לקבל שום דבר הכתוב בספר כמות שהוא (ממה שכאילו אירע עם המחבר), וכל אלו אינם אלא תוספות מאת המלקט המפוזרות לאורך ורוחב ליקוטיו, אע"פ שבמציאות כל זה לא אירע. ב', הוכח זמן איחורו הרבה אחר שנת תל"ו, שהרי העתיק מספרו של רי"ל פוחוויצר הנדפס בשנת תנ"ב, ואף כינהו בברכת הנפטרים ז"ל, כשבשנת ת"ס היה עודנו חי. כמו כן אף העתיק מספר שבט מוסר הנדפס בשנת תע"ב. ^[1234567]

מכאן ואילך, כל העיסוק בנושא זה הוא מיותר לחלוטין, וכבר הוכח כי אין כלום בדברי יערי, ואין שום מקום לנסות ולייחס ספר זה למאן דהו, ובודאי לא לר' בנימין הלוי שקדם הרבה לזמנו האמיתי של החמ"י.

ואולם, כאמור לעיל, הנה זה מהדיר החמ"י (מהדורת תשע"א) החליט משום מה להלחם על ייחוסו של החמ"י לרב"ל, ויהי מה. משכך יש והוא מתכחש לגמרי להרבה מן העובדות המדוברות לעיל, ויש ענינים מסויימים עליהם הוא ממציא רעיונות מתמיהים, על מנת להעמיד בכל מחיר את הזיהוי המופרך הנ"ל, וכפי שעור יובא להלן.

המהדיר הנ"ל, בספרו אוצר חמדת ימים (תשס"ט), כותב שדברי יערי שהעלה כי מחבר חמ"י הוא ר' בנימין הלוי, נכתבו באופן של השערות בלבד²². אבל הוא, המהדיר, מנסה למצוא ראיה גמורה לכך מהקדמת הסידור הקדמון "שערי ציון"²³.

המקובל רבי נתן נטע הנובר זצ"ל, כותב בהקדמת ספרו "שערי ציון", (שנדפס בפראג תכ"ב, ובמהדורה שניה אמשטרדם תל"ב), שכשהגיע לליוורנו באיטליה פגש את המקובל רבי חיים תלמיד מהרח"ו וקבל ממנו חכמת הנסתר, ואח"כ בא אליו המקובל רבי נתן שפירא

נב. ארצחמ"י עמ' ז'.

נג. עיי' ארצחמ"י עמ' ח', ועמ' ת"ו - ת"ח ואילך. (וראה שם עמ' תי"ב-תי"ח צילום והעתקת ההקדמה ממהדורת תל"ב).

מירושלים ובידו חבילות חבילות מכתבי האר"י. ואח"כ נסע לויניציאה ושם הכיר את הג"ר שמואל אבוהב ואת המקובל הרמ"ז, ומצא שם את המקובל רבי בנימין הלוי מצפת, ומוסיף בעל שיערי ציון: "ולמדתי מכולם במישור איש"ר כולל ואיש"ר מוסיף על זאת שהעתיקתי מהם עץ החיים, והגהות הזוהר, ותיקונים, זוהר חדש. אשרי חלקם שזיכ[ו]ני לזכות הרבים, וזכות הרבים תלוי בהם". [במהדורה שניה משנת תל"ב כתוב בטעות: איס"ר כולל ואיס"ר מוסיף (עם ס)]. והוא ממשך לספר שחיבר ספרים בחכמת הנסתר, ואחד מחלקי החיבור הוא שיערי ציון הקרוי בעיקרו ע"ש תיקון חצות שבו, הבנוי ומיוסד על אדני חכמת הקבלה, כי ראה שכל אחד עושה תיקון לעצמו על פי שכלו, ומוסיף: "ותקנתי תיקונים אלו מפי סופרים חכמי ארץ ישראל, אשר מימיהם אנו שותין, רבים שתו ורבים ישתו, ומפי ספרים, ספר עץ החיים, אשר ממנו שואבים באר מים חיים...".

המהדיר הנ"ל עושה "דיוקים" ו"יתורי לשון" בהקדמת שיערי ציון, ומבאר שלפיכך מיד אחרי שהזכיר את רבי בנימין הלוי כפל לשונו וכתב שלמד מכולם במישור איס"ר כולל ואיס"ר מוסיף, כי בלשון ארמית איסורייטא פי' חבילות, וכוונתו לרמוז על הכתבים שקבל מר' בנימין הלוי, ועל כן כתב איסור כולל וכוונתו לחבילה כוללת שלא פירש עכשיו מה היא, והוסיף וכתב שקבל איסור מוסיף רמז לחבילה נוספת, ומפרש שקבל ממנו רשות להעתיק עץ חיים והגהות הזוהר וכו', ומאחר שבהמשך הקדמתו הודיע המחבר כי את כל התיקונים והתפילות שבסידורו קבל מחכמי ארץ ישראל, אפשר לדייק מזה שחבילת הכתבים הראשונה שקבל מר' בנימין הלוי כללה את כל התיקונים וכל התפילות שב"שיערי ציון".

ומוסיף המהדיר הנ"ל, שהואיל וב"חמדת ימים" יש הרבה תפילות שציין עליהם "אנכי תקנתי", הדומות מאד לתפילות שבשיערי ציון², מעתה יש "הוכחה" שרבי בנימין הלוי חיבר חמדת ימים.

ובאמת, אין צורך להאריך בדחיית ה"הוכחות" האלו, כי בעל "שיערי ציון", אחרי שמנה את כל החכמים שפגש, כותב שם בפירושו: "ולמדתי מכולם במישור ... שהעתיקתי מהם ... אשרי חלקם ... וזכות הרבים תלוי בהם", הרי שהוא מדבר במפורש על מה שקיבל מכולם כאחד, ואינו מייחד הדיבור כלל וכלל על ר' בנימין הלוי. ועוד, שמה שדייק המהדיר מהמילים "איס"ר מוסיף ואיס"ר כולל" (עם ס) שכונתו לאיסורייטא (חבילה), מבוסס על טעות דפוס שנפלה במהדורה השניה, אולם המעיין במהדורה ראשונה של שיערי ציון (פראג תכ"ב) יראה שכתוב "איש"ר כולל ואיש"ר מוסיף" (מליצה ידועה ומפורסמת מאד, והכונה לדבר טוב ומאושר). ועוד, שאינו מזכיר בדבריו כלל וכלל נוסחי תפילות, רק ספר עץ חיים והגהות זוהר וכו' שקיבל מהחכמים הנ"ל, ותו לא. ועוד שכותב בהמשך דבריו שהתיקונים מפי סופרים חכמי ארץ ישראל, בלשון רבים, דהיינו רבי נתן שפירא מירושלים ורבי בנימין הלוי מצפת וגם שאר המקובלים שקיבלו מתלמידי האר"י ז"ל שבארץ ישראל.

נד. וההבדל ביניהם הוא שב"חמדת ימים" יש לשונות רבים מענייני קבלה שנוספו בתוך התפילות.

ועוד שמוסיף שם י"ה "ומפי ספרים ספר עין החיים ...", דהיינו שהתיקונים נתחברו ע"י רבי נתן נטע הנובר ע"פ מה שלמד מכל הרבנים ומכל הספרים הנזכרים שם.

ומה שדקדק המהדיר הנ"ל יי מדברי אחי המחבר (בחימת סידור שיערי ציון, במהדורה השניה בשנת תל"ב), שכתב: "תם ונשלם שבה לאל בורא עולם, התפלות והיחודים מועתקים מכתבי הקדש של האיש הקדוש האלקי מהר"ר יצחק לוריא, ושאר תפלות מהמקובלים תלמיד תלמידיו, והרב המחבר הוסיף נופך משלו..." ורצה להוכיח שהואיל וכתב "תלמיד" בלשון יחיד, משמע שקיבל מאחד מהמקובלים ולא מכולם, ברור שאין משם שום ראיה, שהרי כתב "מהמקובלים" בלשון רבים ! [ומה שכתוב אח"כ "תלמיד", הוא ט"ס וצ"ל "תלמידי"].

כ"ל של דברים, אין שום צל של ראיה, כי הרב"ל מסר איזה תפילות לרבי נתן נטע הנובר בעל השערי ציון. אלא רק שרנ"ג הנובר קיבל חכמת הנסתר והגהות זוהר ועוד ספרי קבלה מכל החכמים שזכר, ועל פיהם ייסד ותיקן תיקוניו. ומה שמצאנו בחמ"י תפילות עם לשונות דומים לשערי ציון, הדבר פשוט מביעתא בכוחה, כי החמדת ימים, אשר כל עצמותו מלקט ומעתיק, וגם היה מאוחר בזמן, אחר שנות ת"ע (כמבואר לעיל), הוא זה שהעתיק מהשערי ציון אשר קדמו בכמה עשרות שנים, הן המהדורה הראשונה שנדפסה בתכ"ב, והן המהדורה השניה שנדפסה בתל"ב, והדברים פשוטים¹⁵⁸.

אוצר החכמה

והנה באחרונה (תשע"א) התבשרנו בהוצאה מחודשת של החמדת ימים, ע"י המהדיר הנ"ל (בעל האוצר חמדת ימים) בתוספת מבוא ארוך "שיערי חמדה", בו הוא חוזר על טעויותיו בכל הקשור לענין ייחוס הספר לרב"ל. לא זו אף זו, אלא הוא מבשרנו על ראיות חדשות שכאילו באמתחתו, המביאות לידי הקביעה הנ"ל.

אחת מה"ראיות" הללו היא, שבחמדת ימים יי כתוב שנהג בימי השובבי"ם להגות בסדר התיקונים, וכן "בדרושי כתבי אור המופלא האר"י זלה"ה בסוד יסוד ומלכות אשר אספתי במאמרים בספר הליקוטים אשר לי". לדבריו, המחבר מעיד כאן כי חיבר את ספר הליקוטים של האר"י ז"ל, והרי ידוע שבהקדמת ספר "עין חיים" כותב מהר"ם פאפרש שרבי בנימין הלוי ומהר"א ראשמאל"ה סדרו מתוך כתבי מהר"ח ג' ספרים, ספר הדרושים וספר הכוונות וספר הליקוטים, וא"כ אפשר להוכיח שרבי בנימין הלוי הוא בעל חמ"י יי. אך באמת אין משם שום הוכחה. כי בהקדמת "עין חיים" מבואר שבספר הליקוטים הכניסו

גה. ובאוצחמ"י עמ' ת"ח לא מזכיר את הקטע הזה!

נו. אוצחמ"י עמ' ת"ח. (וראה צילום דברי אחי המחבר, שם עמ' תי"ד).

נז. ועיין אר"ש חמדה עמ' ל"ה-ל"ט.

נה. שובבים פרק א' [אות מ"ג] (ד"ו ח"ב דף ק' ע"א).

נט. שערי חמדה עמ' 158-159.

"מה שמצאו מדברים קטנים", וזה אינו דומה כלל לספר הלקוטים של בעל חמ"י שמכיל "דרושים בסוד יסוד ומלכות"^ס.

ב"שערי חמדה", בתחילת פרק ז', מודיע המהדיר על "גילוי מדהים" שנמצא בעת האחרונה, שעל ידו נעמוד על גילוי זהותו של מחבר חמ"י, אבל בהמשך, הדברים מתארכים, וקשה לעקוב אחריו, כי הוא עובר מענין לענין, ומספר לספר, מן המוקדם אל המאוחר ומן המאוחר אל המוקדם, ועל הקורא מוטל להתאמץ הרבה כדי למצוא את כל המרכיבים של שרשרת הגילוי הנ"ל.

ובכל זאת ננסה להבהיר עיקרם של דברים.

ה"גילוי המדהים", כלשונו, בנוי כך^{סא}: ב"חמדת ימים" מופיע בשלשה מקומות כי ייסד איזה "תיקון הלילה", מבלי לפרט דבר מה הוא מכיל. והנה בסידור "חסד לאברהם"^{סב} לר' אברהם טובי'אנה (מנטובה תקמ"ג), כתב הרב כי בעברו בעיר של חכמים וסופרים^{סג}, שמעם אומרים סדר תיקון חצות, ויש קבלה בידם שהוא מבעל החמ"י^{סד}, וציין שם לסדר הפרקים הנאמרים. מעתה, לדעת המהדיר, אכן נודע מהו סדר התיקון אותו הזכיר החמ"י מבלי לפרט.

והנה, מצא המהדיר בסוף ספר "סדר תיקון קריאת שמע שעל המיטה" לרבי יהודה ליב (בן הג"ר רוד) הכהן אשכנזי זצ"ל (פראג שע"ה), סדר "תיקון האשמורות" אשר "הוא סדר הוזה כמעט במלואו לסדר תיקון הלילה שמצא ר' אברהם טובי'אנה"^{סה}. ומכאן מוכיח המהדיר שבעל חמ"י חיבר את "תיקון אשמורות" הנ"ל^{סו}.

וכאן, המהדיר מפסיק פתאום לפרש את ה"גילוי" הנ"ל, ומתחיל לדבר על נושאים אחרים. הוא מנסה להוכיח שבעצם בעל חמ"י חיבר את כל הספר "סדר תקון ק"ש שעל המיטה", ומסרו לרבי יהודה הכהן אשכנזי שידיפסנו על שמו. ומביא ראיה ממה שכתב בהקדמת הספר כי תקונו מיוסד על "שני המאורות הגדולים הרמ"ק והאר"י ז"ל", שאותו

ס. ועוד שספר הליקוטים מהאר"י לא סודר ע"י ר' בנימין הלוי בלבד אלא בשותפות עם ר"א ראשמאלה.

סא. שערי חמדה עמ' 100.

סב. דף כ"ח ע"ב.

סג. לא כתוב איזו עיר, אבל המהדיר כותב, משום מה, שמדובר על ערי (?) איזמיר וקושטנדינא שבתורקיה!

סד. הדבר מפליא, איך יתכן שידעו שהוא מבעל חמ"י, אם בכלל לא היה ידוע מי הוא.

סה. שערי חמדה עמ' 101.

סו. "תקון אשמורות" זה צורף בעת למהדורה החדשה של חמ"י, בסוף חלק ג', עמ' תקט"ו-תקכ"ד, ומשום שהמהדיר החליט שהוא "שייך" לבעל חמ"י.

קיבל "פה אל פה מתלמידי האר"י ז"ל"ס, ועוד חזר וציין בראש סדר אשמורת הבקר שם, כי קיבלו "פה אל פה מתלמידי הרב הגו' אנשי השם לשם ולתהלה בארץ, ומה שהם הוסיפו". ומוזה רוצה המהדיר להוכיח כי רבי יהודה הכהן אשכנזי קיבל את הכל מ"מקובל אלמוני" שמסר לו את כתבי האר"י והרמ"ק שהביא מצפת, וממילא מובן מאליו שאותו "מקובל אלמוני" הוא בעל חמדת ימים^ס.

אוצר החכמה

וזוסיף המהדיר, שאחרי שגודע כי החמ"י הוא מחברו האמיתי של "סדר תיקון קריאת שמע" לר' יהודה הכהן אשכנזי, א"כ מובן מאליו שהוא גם מחבר ספרו השני של רבי יהודה הנ"ל, והוא ספר "תיקוני שבת" הידוע (קראקא שע"ב). וראיה גדולה לדבר, מדכתב ר' יהודה אשכנזי בהקדמתו שם בזה הלשון: "כי הקרה ואינה ה' לידי מגדולי עולם, וראשם מגיע השמים, שפוני טמוני חכמות וסודות ... דברים עתיקים נלקטים צו לצו קו לקו ממקובלים ראשונים אנשי ה' ואחרונים, כולם ישרים למבין...". וא"כ הרי לך הודאת בעל דין כי לא הוא המחבר. ומאחר וכבר נודע כי את ספרו האחר קיבל מבעל החמ"י, א"כ מובן מאליו כי אף את ספר תיקוני שבת קיבל ממנו. וגם מובן מאליו מדוע נקראו הספרים בשם "תיקונים"^ס.

וזכאן מגיע המהדיר לרעיונות חדשים ומחודשים, על דבר הדפסתם והפצתם של כל סדרי התיקונים השונים (לעשרות!), אשר נדפסו והופיעו ברחבי העולם בין השנים ש"ס - ת"ל, לרוב תחת שמות גדולי ישראל איש איש במקומו, שאת כולם ייסד לא אחר מאשר בעל החמ"י, ואף הוא הדפיסם פעם בפראג, פעם במנטובה, פעם בקראקא, פעם בויניציאה, פעם באמשטרדם, פעם בלובלין, וכן על זה הדרך. וכל שמות גדולי ישראל החתומים באותם ספרים, אינם אלא הסוואה בעלמא, אשר כך נצטוו מבעל החמ"י, להדפיסם על שמם, לגודל ענוותנותו המופלגת^ע. וראיה גדולה לדבר, שהרי כולם כתבו בהקדמתם דבר מה בסגנון "נערך מכתבי מקובלים ראשונים ואחרונים", או "הובא מארץ ישראל", או "מפי סופרים חכמי ארץ ישראל", וכד', וא"כ הרי לך ראיה עצומה כי לא הם המחברים! וגם כולם נקראו "תיקונים" או "סדרים", וזה כלל גדול! כל מקום שמוזכרת המילה "תיקון", הרי זה מורה בבירור על בעל החמ"י אשר ייסד "תיקון" ע"י. ו"ידים מוכיחות" ו"רגלים לדבר" ו"מובן מאליו" (כלשונותיו שם לאין מספר) כי ידו של "המקובל האלמוני מצפת בדבר", הלא הוא מיודענו בעל החמ"י!

סו. המעיין שם יראה שדבריו לא נאמרו כלל על עצם התיקון, אלא על הביאור שחיבר, וע"ז הוא כותב שדבריו בביאורו נלקטים ממקובלים ראשונים ואחרונים, "ובפרט מן הכלל מה שטעמתי מצוף דבש קצה המטה מקל תפארת מתלמידי האר"י ז"ל פה אל פה".

סח. שערי חמדה עמ' 102.

סט. שערי חמדה עמ' 107.

ע. ראה שערי חמדה עמ' 146-147 שמות של כ"ז תיקונים.

עא. ראה שערי חמדה עמ' 112-146.

עב. שערי חמדה עמ' 130.

ועוד לא נמננו להסביר היאך לדברי המהדיר נתגלה בסופו של דבר גם שם המחבר של החמ"י, ושל כל אותם ספרי תיקונים שבכל העולם, הלא הוא ר' בנימין הלוי. אבל ההסבר פשוט¹⁴⁹: לפי שבאחד מספרי התיקונים שנדפסו באותה תקופה, סדר תיקון הצות (שבסוף קיצור חובת הלבבות, ויניציאה ט"ו), שנדפס ע"י הרמ"ז, כתוב לאמר: "מתוקן ומקובל מהרב הישיש החסיד והעניו כמהר"ר בנימין לוי נר"ו... מכאן טוען המהדיר הנ"ל, שהרי זה מגלה למפרע על כל סדרי התיקונים לעשרות (1) שהופיעו בכל העולם (1) משנת ש"ס עד העת ההיא, וכן על כל סדרי התיקונים מכאן ולהבא עד שנות ת"ל, (אפילו בדברים שאין להם שום קשר וזיקה כל שהיא לחמדת ימים), שהכל באשר לכל נתקן ונדפס ע"י ר' בנימין הלוי, וגם שהרי המילה "תקון" גמטריא של שמו (כפי שיוכח לקמן), והוא הוא גם בעל החמ"י אשר כתב מפורשות באופן שאינו משתמע לשני פנים כי ייסד "תקון".

ומסכם המהדיר בדברים דלהלן:

"הוא ר' בנימין לוי בן ר' מאיר לוי, ששמו ושם אביו נמצאו רמוזים בכל חיבוריו הרבים אותם כינה בשם "תיקונים", כמו "תיקון שבת", "תיקוני התשובה", "תקון הצות", "תקון הלילה", "תקון היום", י"ג תיקונים שבספר "שערי ציון" וכו' וכו', שהרי מנין התיבה "תקון" עולה תקנ"ז עם הכולל, בדיוק כמנין שמו ושם אביו "בנימין לוי בן מאיר לוי", והוא מחבר הספר חמדת ימים, שציין בספרו לעשרות סדרי לימוד שייסד תחת השם "תיקונים", ובכללם ציין לשנים מהסדרים הנזכרים כמו "תקון הצות" ו"תקון הלילה"...¹⁵⁰

ומאחר שכל זה "הובן מאליו" אליבא דהמהדיר הנ"ל, הרי שבכך גם מצא פתרון לבעיית ההעתקות שבחמ"י מספרים אחרים¹⁵¹, שכן מובן מאליו שהוא גם המחבר של כל אותם ספרים! אשר חילקם בכל מיני מדינות בעולם, בד בבד כשחילק את תיקונו בעת שנסע למסעותיו. וכך החליט המהדיר כי החמ"י הוא המחבר של "תיקוני שבת" ו"סדר תיקון קריאת שמע" (לר' יהודה הכהן אשכנזי), ושל "דעת חכמה" ו"דברי חכמים" (לר"ל

עג. שערי חמדה עמ' 149.

עד. שערי חמדה עמ' 171 אות ט"ו.

עה. אמנם, במקרה של העתקות סמויות מספרים עתיקים או מספרים הנזכרים במקומות אחרים בחמ"י, לא מצא המהדיר פתרון, ולכן הוא חידש רעיון מיוחד, והדפיס בכותרות שהקטע הבא הינו ע"פ ספר פלוני וכד', אך הדבר הזה מביא לפעמים לידי גיחוך. לדוגמא, בחמ"י פסח פ"ג [אות כ"ז] (ד"ו ח"ג דף י"ב ע"ב) כתב תוכחה לדרשנים הדורשים בפלפול ולא בדינים, וסיפר שראה אחד מהחכמים בשאלוניקי וכו', ומוסיף "ועל זה אני אומר כי לא באו לעזרת וכו'", וכל הקטע נמצא בשתי ידות למהר"ם די לונזאנו, ו"הוא" היה בשאלוניקי ו"הוא" אמר את הפירוש וכו', (כמו שהובא לעיל), והמהדיר הוסיף כותרת (בחלק ב' עמ' ת"ה): "תוכחה לקבל האמת ממי שאמר ע"פ הר"ם לונזאנו ע"ה!" וכן בחמ"י חנוכה פ"א [אות נ"ה] (ד"ו ח"ב דף נ"ד ע"ג) כתב את חידושו של בעל עוללות אפרים בלשון "ומורי ז"ל היה דורש בזה", והמהדיר הוסיף כותרת (בחלק ב' עמ' קפ"ב): "תוכחה שדרש מורו של המחבר למקילים, מספר "עוללות אפרים!" וכן שם [אות נ"ו] שמייחס חידושו של בעל עוללות אפרים לעצמו, כאילו היא דרשתו, בלשון "דרשתי" "אמרתי", והמהדיר הוסיף כותרת (שם עמ' קפ"ג): "מוסרי נר חנוכה שדרש המחבר בקהילתו מספר "עוללות אפרים!" וכו' בהרבה מקומות.

פוחוויצ'ר), ושל רובי תורתו של הרמ"ז "תלמידו", ושל ספר "אמרי בינה" (לר' יששכר בער מקרעמניץ), ושל ספרי "דרך ישרה" ו"חמדת צבי" (לר' צבי חאטש), ושל ספר "טוב הארץ" (לר' נתן שפירא), ושל ספר "זאת חוקת התורה" (לר' אברהם חזקוני), ושל ספרי "שם טוב קטן" ו"אמתחת בנימין" (לר' בנימין ביניש הכהן), ועוד ועוד כהנה וכהנה, והגם שכל הספרים מופיעים תחת שמותיהם של רבים מגדולי הדורות, איש איש וספרו, מובן מאליו שכל זה אינו אלא הסוואה בעלמא, שכן ציוה עליהם בעל החמדת ימים, לגודל ענותנותו המופלגת, לבל ישאו את שמו על ספריו, רק על שמם וזכרם הטוב.

הגדיל לעשות המהדיר כשכתב:

"מאחר וידענו בבירור שמחבר החמ"י הפיץ קונטרסים רבים בעודו בחייו... וכינה את רובם בשם תיקונים, כשהצד השוה שבהן שכולם נדפסו בעילום שם... א"כ מובן מאליו שכל הקונטרסים הנזכרים כאן, אינם אלא מעט מזער ממה שהפיץ בקרב חכמי דורו, ובלי ספק שעם חלוף הימים יהיה ניתן לזהות כתבים נוספים בסגנונו של החמ"י, ואילו ספרי התיקונים שנאספו עד כה, ישמשו כסימני דרך בלבד לזהות את יתר התיקונים הנעלמים שהפיץ המחבר בחייו... עי"

ועתה, נבחון את הדברים אחד לאחד.

כל הבנין התחיל מכך שסדר "תיקון האשמורות" של ר' יהודה הכהן אשכנזי "הוא סדר הזהה כמעט במלואו" לסדר תיקון הלילה" שמצא ר' אברהם טוביאיאנה. אבל האמת היא שכשמשווים את התיקונים שנדפסו בסידור "חסד לאברהם" עם הנדפס בסדר "תיקון קריאת שמע על המיטה", אין אפילו התחלה של דמיון! בתיקון של ר"א טוביאיאנה יש עשרים וששה פרטים, ובתיקון של רבי יהודה הכהן אשכנזי יש חמישים פרטים, ומתוכם נמצאו סך הכל ששה פרטים זהים (כשהם מפורזים לגמרי בין עשרות הפרטים האחרים וכמעט בטלים ברוב), ולכן המסקנה הברורה היא שאין שום דמיון בין שני התיקונים!

עו. שערי חמדה עמ' 146.

עו. וראה שם עמ' 101 שכותב שבסדר תיקון הלילה יש תוספת מזמורים בתחילת הסדר ובסופו. ולהלן עמ' 135 כותב להיפך שבסדר תקון הלילה נשמטו ד' מזמורים. ועם כל זה, הוא קובע שם כי "שני הסדרים זהים לחלוטין זע"ז!"

עח. ובכלל, הדבר תמוה, האם יש קשר בין תיקון חצות, סדר לימוד לאשמורות, ותיקון הלילה? וועיי' מש"כ המהדיר בסוף ח"ג עמ' תקי"ז בהערה, ודוק.

עט. התיקון הזה נדפס מחדש ע"י המהדיר, בחמ"י סוף ח"ג, עמ' תקט"ו-תקכ"ד, כנ"ל. יש להעיר שמש"כ שם המהדיר בעמ' תקט"ו, ובעמ' תקכ"כ, שנראה שר' בנימין הלוי חיבר את הקינה הפותחת ב"בורא עד אנדה", אינו נכון, כי קינה זו עתיקה מאד, ונדפסה ב"מחזור ספרד" המפורסם דפוס ויניציאה רפ"ד, ווגם לפני כן במהדורת רע"ט, לאומרה בשבתות של בין המצרים, וכן הוא בדפוסי ליורנו. וגם הקינות "עד מתי ה'", "עורה נא ימנך" נדפסו במהדורת רפ"ד.

פירוש המשניות

ומה שחידש שבעל חמ"י חיבר "תיקוני שבת", המהדיר בעצמו^פ הקשה על זה שתפילת שלום עליכם ונוסח רבון העולמים לליל שבת, וכן נוסח רבון העולמים למוצאי שבת, שמקורם ב"תיקוני שבת", לא נזכרו כלל בחמ"י, וזו פירכה חזקה.

ומה שהחליט שבכל מקום שכתוב "הובא מארץ ישראל", או "מפי חכמי ארץ ישראל", או אם ספר נקרא "תקונים" או "סדרים", זה חייב להיות בעל חמ"י, כל בר בי רב מבין שזה מביא לידי גיחוך^{פא}.

אוצר החכמה

ומה שמצא בסדר תיקון חצות, שנדפס ע"י הרמ"ז, (בסוף קיצור חוה"ל, ויניציאה תט"ו), שכתוב שחיברו רבי בנימין הלוי, ומה הסיק שהוא חיבר את כל סדרי תקון חצות מאז ומעולם, ומשם הגיע ל"גילוי המדהים" כנ"ל^{פב}, הנה המעיין היטב^{פב} יראה שרבי בנימין הלוי אינו המחבר, אלא הוא קבלו מתלמידי האר"י בנוסח מתוקן, והוא הביאו לחוץ לארץ, והרמ"ז קבלו ממנו, ככתוב שם: "הא לכם זרע קדש, סדר תיקון חצות מתוקן ומקובל, מהרב הישיש החסיד והעניו כמהר"ר בנימין לוי גר"ו, אשר מסרו פה אל פה אל החכם השלם גאה דורש וגאה מקיים כמהר"ר משה זכות גר"ו, כאשר הוא קבלו במסורת ברית ואמת מתלמידי האר"י זלה"ה, אשר יצק מים על ידיהם"^{פג}.

וכבר אמרנו, שכל העיסוק בזה הוא מיותר, כי כבר הוכח שספר "חמדת ימים" ליקט מכל הספרים האחרים, ושומנו מאוחר בשנים רבות אחרי פטירת רבי בנימין הלוי.

ואין כאן המקום להשיב על כל הדברים התמוהים ב"אוצר חמדת ימים" וב"שערי חמדה", ונסתפק בכל האמור עד כה, ותן לחכם ויחכם, ואידך זיל גמור.

פ. שערי חמדה עמ' 110-109. וראה עוד שם עמ' 111 (בסוגריו) ד"ה ואמנם, שהקשה שיש סתירה גלויה ביניהם, ועיי"ש מה שניסה להשיבו. ויש להעיר עוד, שבחמ"י שבת פרק ה' אות ל"ה (ד"ו ח"א דף ל"ח) (ל"ט) ע"ד) מוחה שלא להפסיק באמצע שיר השירים אפי' בד"ת, וזה נגד דעת התיקוני שבת, וכמבואר בס' נהג כצאן יוסף הלכות שבת סעיף ז' (דף ל"ח ע"ב) שכתב "ותמה אני על המסדר תקון שבת שפסקוהו פסקא פסקא והניח משניות דשבת ביניהם".

פא. יש להעיר עוד כי באפשרויות הנסיעות של הימים ההם, קשה לדמיין את רבי בנימין הלוי מטייל בארבע כנפות הארץ, לעשות חלוקה של כת"י. וגם צ"ע מה שכתב שרבי בנימין הלוי אסר על כולם לפרסם את שמו, למה באותו זמן פירסם הרמ"ז את שמו.

פב. ראה שערי חמדה עמ' 150-149.

פג. ואדרבה, דוקא משום שסדרי "תקון חצות" היו נפוצים, ונדפסו עשרות שנים לפני ע"י רבנים אחרים, הדגישו שהסדר הזה יותר מתוקן ויותר מדויק מהקודמים, כי הגיע ע"י רבי בנימין הלוי, בניגוד למהדורות הקודמות שלא הגיעו ממנו.